

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

VI науково-практична конференція

Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі

28–29 жовтня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕКИ І СУСПІЛЬСТВО: РУХ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ

Матеріали VI науково-практичної конференції,
присвяченої 105-річчю Наукової бібліотеки
Харківського національного медичного університету

Харків, 28–29 жовтня 2025 року

Харків
2025

ЗМІСТ

Киричок Ірина <u>РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ – ІСТОРИЧНИЙ ПОСТУП ЧИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЧЕРЕЗ КРИЗИ?</u>	6
Абашнік Володимир <u>ФРІДРІХ КАРЛ ФОРБЕРГ (1770–1848): ФІЛОСОФ ТА БІБЛІОТЕКАР</u>	16
Белодєд Олена, Могильна Оксана <u>ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ</u>	25
Білоус Валентина, Бровчак Людмила <u>ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я У ВДПУ ІМ. М. КОЦЮБІНСЬКОГО: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ</u>	32
Боровик Ольга <u>ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА НАУКИ ТА ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ (НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ ПДМУ)</u>	43
Бугрій Анастасія <u>ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ВІРТУАЛЬНИХ ВИСТАВОК У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ БІБЛІОТЕК</u>	49
Будецька Ольга <u>ПРАЦІ ВИДАТНИХ СУДОВИХ МЕДИКІВ-ЕКСПЕРТІВ ХАРКІВЩИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. Е. Ф. БЕЛЛІНА ТА М. О. ОБОЛОНСЬКОГО В КОЛЕКЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ПАМ'ЯТОК ХДНБ ім. В. Г. КОРОЛЕНКА</u>	52
Волкова Анастасія, Харахаш Олександр, Сиволап Оксана <u>ІНКЛЮЗІЯ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: БІБЛІОТЕЧНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ</u>	65
Holovach Tetiana <u>DIGITAL TOOLS AND CRITICAL THINKING: ENHANCING INFORMATION LITERACY COMPETENCIES</u>	69
Запотічна Роксолана <u>ПАРТНЕРСТВО БІБЛІОТЕК І КАФЕДР МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ: СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ У ЗВО</u>	77

Киричок Ірина, Красюкова Оксана, Бабак Тетяна <u>АРТСЕСІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я</u> <u>УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ: РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ В</u> <u>ХНМУ</u>	84
Козак Ірина <u>ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ ВІДДІЛУ МЕДИЧНОЇ</u> <u>ЛІТЕРАТУРИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОУНБ</u>	91
Куц Ольга <u>ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД РОЗРОБКИ БІБЛІОТЕЧНОГО САЙТУ</u> <u>З ВИКОРИСТАННЯМ ШІ</u>	95
Малішевська Наталія <u>ВОЛОДИМИР ФІЛАТОВ – ВЧЕНИЙ, НОВАТОР, МИТЕЦЬ</u>	97
Медведь Марія, Медвідь Марина <u>БІБЛІОТЕЧНІ ПРОПОЗИЦІЇ ДІТЯМ ЗІ СТАТУСОМ ВНУТРІШНЬО</u> <u>ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ</u> <u>УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ</u>	104
Мирошниченко Михайло, Бібіченко Вікторія, Кузнецова Мілена <u>ДОСВІД СПІВПРАЦІ КАФЕДРИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА КЛІНІЧНОЇ</u> <u>ПАТОФІЗІОЛОГІЇ ІМЕНІ Д. О. АЛЬПЕРНА ХАРКІВСЬКОГО</u> <u>НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ З НАУКОВОЮ</u> <u>БІБЛІОТЕКОЮ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА</u> <u>МАЙБУТНЄ</u>	110
Некрасова Наталія, Киричок Ірина <u>БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ДЖЕРЕЛО СТІЙКОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ</u>	113
Несін Вікторія <u>ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ</u> <u>ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ</u>	114
Павленко Тетяна <u>УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА В ІНСТИТУЦІЙНІЙ ЕКОСИСТЕМІ</u> <u>ВІДКРИТОЇ НАУКИ</u>	120
Палько Христина, Надрага Марта, Дедишина Лариса <u>ЛИПИ У НАУЦІ Й ОСВІТІ: ІВАН – У КОЛІ НТШ, ЮРІЙ – В ОЦІНКАХ</u> <u>ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ</u>	130

Петруновська Світлана <u>ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ШИ- ТЕХНОЛОГІЙ В БІБЛІОТЕЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ КПІ ІМ. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО</u>	136
Рибальченко Олена <u>БІБЛІОТЕКА ЯК КОРЕНІ ТА КРИЛА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ: ШЛЯХ СТІЙКОСТІ, АДАПТИВНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ ДЕРЖАВНОГО БІОТЕХНОЛОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ</u>	144
Сакалюк Олексій, Волкова Анастасія <u>ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ СЕРВІСІВ</u>	150
Скрипченко Лариса, Кравченко Світлана <u>ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ДОСВІД НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХНМУ</u>	154
Сокур Олена, Клименко Оксана <u>ЕТАПИ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ПРАКТИКИ</u>	160
Харахаш Олександр, Сакалюк Олексій <u>ЕТИКА Й УПЕРЕДЖЕННЯ В АЛГОРИТМАХ РЕКОМЕНДАЦІЙ: ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОСТУП ДО МЕНШ ПЕРЕДСТАВЛЕНИХ КОЛЕКЦІЙ</u>	165
Янчуков Олександр <u>БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІДЕОКОНТЕНТ: БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТА ВИМОГИ</u>	169
<u>ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ</u>	173

мед. ун-т. – Харків, 2023. – С. 95–103. – Режим доступу: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/32622> (дата звернення: 01.07.2025).

15. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution / K. Schwab. – World Economic Forum, 2016. – 184 p.

DEVELOPMENT OF THE UNIVERSITY LIBRARY – HISTORICAL PROGRESS OR TRANSFORMATIONS THROUGH CRISES?

Iryna Kyrychok

Scientific Library

Kharkiv National Medical University

***Abstract.** The paper attempts to analyze the impact of socio-economic, geopolitical, technogenic, pandemic, and wartime crises over the past 100 years on the development of university libraries. It highlights how libraries have been transformed in response to social challenges and changes.*

***Keywords:** university libraries of Ukraine, historical development, transformation, crises.*

ФРІДРІХ КАРЛ ФОРБЕРГ (1770–1848): ФІЛОСОФ ТА БІБЛІОТЕКАР

Володимир Абашнік

Кафедра філософії та суспільних наук

Харківський національний медичний університет

***Анотація.** У статті розглянуто діяльність німецького філософа та бібліотекаря Ф. К. Форберга. Спочатку охарактеризовано основні етапи його творчого та професійного шляху, зокрема навчання в університетах Ляйпцігу та Єни, викладання філософії у Єнському університеті, ректорство в ліцеї Заальфельд та реформаторська діяльність в Кобурзі. Потім проаналізовано його основні філософські, релігійні та інші публікації, зокрема й під час «спору про атеїзм». На завершення вказано на особливості роботи Форберга на посаді директора в Кобурзькій придворній бібліотеці (1807–1827).*

***Ключові слова:** Ф. К. Форберг, німецька класична філософія, спір про атеїзм (1798–1799), Єнський університет, Кобурзька Земельна бібліотека.*

Бібліотеки завжди відігравали важливу роль у історії філософії взагалі та у творчості філософів зокрема. Звичайно формат роботи філософів на початку 21-го ст. дещо змінився у порівнянні із попередніми століттями, й зараз в епоху

дигіталізації не обов'язково ходити до бібліотеки чи бібліотечних залів, бо багато філософських джерел, дослідницької літератури є у вільному доступі в Інтернеті чи бібліотечних репозитаріях, зокрема й в чудовому репозитарії бібліотеки Харківського національного медичного університету (директорка Ірина Василівна Киричок). Однак філософу навіть зараз під час жахливої російської війни все ж таки бажано відвідати бібліотечний зал, потримати в руках книгу, підручник чи часопис, щоб відчувати науковий та філософський дух бібліотеки й отримати натхнення для читання лекцій студентам, написання статей чи доповіді для конференції.

Адже у попередні часи, особливо у епоху Просвітництва, філософи нерідко на певний період навіть пов'язували своє життя з бібліотеками, щоб мати поряд філософські джерела та працювати з ними. Таким чином, філософи суміщали свою творчість з роботою на посадах бібліотекарів чи навіть директорів бібліотек. Загальновідомими у цьому відношенні є такі факти із життя видатного німецького філософа, юриста та мислителя Г. В. Ляйбніца [1], а також іншого, не менш відомого німецького письменника та просвітника Г. Е. Лессінга [2], які обидва певний час, хоча і в різні роки працювали на посаді головного бібліотекаря (за тодішніми регаліями – директора) герцогської бібліотеки у Вольфенбюттелі. Зараз вона називається Вольфенбюттельська бібліотека імені герцога Августа (нім. Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel).

Однак ще й на початку 19-го століття філософи нерідко на запрошення правителів чи місцевої влади також очолювали бібліотеки. Серед них був досить відомий свого часу німецький мислитель Фрідріх Карл Форберг, який 20 років (1807–1827) очолював придворну бібліотеку герцога у м. Кобург (зараз це північна частина федеральної землі Баварія, ФРН). Далі коротко зупинимось на основних етапах його творчого шляху, зокрема як філософа та бібліотекаря. Отже, майбутній мислитель народився 30 серпня 1770 р. у місті Мойзельвітц (зараз це федеральна земля Тюрінгія) у родині лютеранського священика, а у 1786 р. він розпочав вивчення філософії та богослов'я у сусідньому університеті Ляйпціг. Тут серед його вчителів був відомий професор Ернст Платнер (1744–1818), який мав публікації з філософії та медицини, а тому вважається «філософським лікарем» та засновником антропології як науки про цілісну людину, котра враховує як філософські, так і медичні сторони [16].

В 1788 р. Форберг переїздить до сусіднього Єнського університету, де продовжує навчання, зокрема й у одного з найвідоміших кантіанців того часу, професора Карла Леонгарда Райнгольда (1757–1823), який викладав у Єні з 1787 р. по 1794 р. Саме під впливом його «фундаментальної філософії» формується майбутня естетична та філософська позиція Форберга, основи якої були закладені у докторській дисертації латинською мовою «Про

трансцендентальну естетику», захищеній 12 вересня 1792 р. Після цього він стає приват-доцентом, пізніше ад'юнктом Єнського університету та викладає тут до 1796 р., а також знайомиться з німецькими романтиками (Новаліс, Гьольдерлін та ін.) [15]. Серед його численних рецензій та публікацій цього періоду на філософську, психологічну, моральну та естетичну тематику слід вказати на наступні: «Про підгрунття і закони вільних дій» (1795), «Про труднощі спостереження самого себе та інших» (1795), «Фрагменти із моїх паперів» (1795), «Про походження мови» (1796), «Про поєднання душі із тілом» (1796), «Перевірка матеріалізму» (1796) тощо.

У названій невеликій монографії «Про підгрунття і закони вільних дій» (1795) Форберг тематизує важливе філософське питання свободи волі. Саме у цьому контексті з позиції Канта і свого вчителя Райнгольда він критикує деякі розповсюджені тоді філософські напрямки, зокрема, скептицизм та фаталізм. Окрім цього, мова тут йде також про християнське розуміння радикального зла та його впливи на людську мораль і звичаї. Свою морально-філософську позицію при цьому Форберг пояснює наступним чином: «Отже, лише інтерес звичаєвості пов'язує нас із поняттям свободи; але цей інтерес не змушує нас приймати іншу свободу, окрім тієї, яка звільняє нас від примусу природних причин. Ми не повинні ні на мить чинити несправедливо, а отже, ми повинні в кожному мить мати повну владу над собою, щоб чинити справедливо...» [9, 16].

До речі, названа монографія та більшість інших праць Форберга були нещодавно зібрані і оприлюднені у двотомному виданні під назвою «Філософські твори» (2021), яке опрацював та написав до нього компетентні коментарі відомий німецький дослідник Гвідо Нашерт [13; 14]. Важливе місце серед тих праць також займали наступні публікації Форберга, коли він в 1797 р. полишив Єну та перейшов на посаду ректора ліцею у іншому тюрінгському місті Заальфельд, яке одночасно було резиденцією невеликого князівства. В період, який продовжувався до 1801 р., він оприлюднив філософські, богословські, естетичні та юридичні праці, зокрема: «Про поняття покарання та припустимість його у державі» (1797), «Про дух лютеранства» (1797), «Листи про новітню філософію» (1797/1798), «Спроба дедукції категорій» (1798), «Про моральне виховання» (1801), «Про обов'язки вчених. Моральна промова» (1801).

У цьому сенсі коротко зупинимося на останній промові, котру Фрідріх Карл Форберг виголосив в якості ректора ліцею у Заальфельді 28 березня 1801 р. Тут реформаторський дух епохи віднайшов відклик уже в його «Передмові», коли він у стилі ідей тодішньої передової педагогіки, зокрема й швейцарця Йогана Генріха Песталоцці (1746–1827), пропонує висунути на перше місце моральні вимоги у вихованні студентів та учнів, замінивши домінування у вихованні попередніх «церковних церемоній» та «церковних інституцій» [10, 3–

4]. Ця досить неочікувана теза ректора мала своє пояснення, якщо прийняти до уваги його попередні публікації, зокрема й статтю «Розвиток поняття релігії» (1798) у авторитетному «Філософському журналі», яка призвела до так званого «Спору про атеїзм» (1798–1799).

Мова йде про один із найгучніших релігійно-філософських скандалів, який виник в Єнському університеті та торкнувся всього університетського життя Німеччини після оприлюднення згаданої статті Форберга. [7, 163–169]. Отже, у жовтні 1798 р. у згаданому журналі виходить не лише стаття Форберга, але також стаття «Про підгрунття нашої віри у божественне світоправління» відомого професора Єнського університету та співвидавця того журналу, Йогана Готліба Фіхте (1762–1814), який був важливим представником німецької класичної філософії [3]. Головна теза статті Форберга полягала в тому, що релігійні вірування, навіть такі як віра в Бога, не входили до компетенції філософії чи релігійної філософії, оскільки були з її точки зору забобонами. Навіть саме поняття Бога, на думку Форберга, є спекуляцією, яка не дає відповіді на питання, чи існує Бог взагалі. У цьому сенсі Форберг далі підкреслює, що Божество є невідомою людям силою [7, 166].

Вбачаючи можливу небезпеку щодо таких роздумів Форберга збоку церкви, Фіхте як видавець журналу ще до публікації статті спочатку намагався переконати того дещо пом'якшити свою позицію, у сенсі – не так відкрито критикувати релігію. Однак у дусі свободи викладання та свободи думки Форберг категорично відмовився змінювати текст своєї статті та поставив вимогу: або друкувати статтю без змін, або не друкувати її в цьому журналі взагалі. Будучи «філософом свободи» та розглядаючи свою оригінальну філософську систему «науковчення» як «першу систему свободи», Фіхте не міг відмовити Форбергу, однак написав свою вищезгадану статтю, яку поставив наступною у тому ж номері «Філософського журналу». Однак в результаті обидва були звинувачені церквою та багатьма богословами в атеїзмі, а Фіхте вже навесні 1799 р. втратив посаду професора Єнського університету.

Якщо говорити коротко, то Фіхте у статті вважав, що метою релігії є, з одного боку, віра в моральний світовий порядок, а з іншого – виконання морального закону. На його думку, людина повинна підкорятися свободі морального світового порядку (у практичному сенсі) і підноситися до об'єктивної істини (у теоретичному сенсі). Саме в цьому полягає істинне призначення людини. А якщо людина поєднує відношення морального світового порядку до своїх власних вчинків в одній істоті і називає її Богом, то це свідчить про кінечність, обмеженість людини. Так званий здоровий людський глузд цю обмеженість помилково переносить на розуміння Бога. Фіхте натомість підкреслює, що Бог як абсолютне «Я» не має рис кінечності, тобто насправді не

може мати ані особистості, ані свідомості. Ось ця теза була одним з найважливіших тверджень, через яке Фіхте звинувачували в атеїзмі.

В 1799 р. виходить книга під красномовною назвою «Фрідріха Карла Форберга, доктора філософії та ректора ліцею у Заальфельді Апологія його так званого атеїзму». Тут автор ще раз звернув увагу на суть питання та переконливо й логічно обґрунтував свою позицію у двох частинах: спочатку щодо формальних звинувачень, а потім стосовно змістовних (або дослівно «матеріальних») звинувачень в атеїзмі. Зокрема у першій частині перший розділ своєї книги він так і називає: «Перший розділ формальної відповіді, який містить доказ, що атеїзм, розглядаючи його як такий сам по собі, жодним чином не є небезпечним вченням» [8, 6]. У другому розділі Форберг доводить, що публічне зізнання в атеїзмі зовсім не суперечить кінцевій меті держави [8, 32], а тому держава не може звинувачувати таку людину у злочині, й навіть збоку релігійних діячів не можуть висуватися звинувачення, бо релігія «не є більше поліцейським закладом» [8, 42]. В третьому розділі автор аргументовано захищає свою власну позицію, яка не може називатися атеїзмом, хоча у деяких місцях досить егоїстично (тобто не згадуючи своїх дискусій з видавцями журналу перед публікацією) заявляє: «Я відправив мій манускрипт видавцям філософського журналу: але чи було мені це заборонено?» [8, 76].

Нарешті, у другій частині згаданої апології Форберг ще раз наголошує, що він не розповсюджував атеїстичні погляди у своїй статті 1798 р. та пояснює свою позицію так: «Я не хочу бути атеїстом, і ніколи не хотів цього. Моє вчення дуже просте. Я стверджував і стверджую ще зараз, що існування Бога не можна пізнати, а лише вірити в нього» [8, 82]. Можна сказати, що «спір про атеїзм» для Форберга й без цих виправдовувань й так закінчився досить добре, бо він потім отримав посаду ректора ліцею, міг спокійно викладати та писати, натомість Й. Г. Фіхте ще декілька років залишався без постійного місця роботи, а в 1804 р. В. Н. Каразін навіть запрошував його на посаду професора філософії до Харкова [3].

До речі, до Харкова тоді приїхав інший знайомий Фіхте та активний учасник дебатів під час «спору про атеїзм» в Єні, Йоганн Баптист Шад (1758–1834). Він викладав у Єні в 1799–1804 рр. і виступив спочатку палким прихильником філософії Фіхте, оприлюднивши там в 1800–1802 рр. три томи роботи «Загальнодоступний виклад системи Фіхте та теорії релігії, яка з неї витікає», причому третій том мав підтитул «Абсолютна гармонія системи Фіхте з релігією» (1802). Тут Шад пояснював різницю між віруючою в Бога людиною та філософом, котрий у межах своєї системи говорить про Бога як найвищий принцип. Пізніше під час свого «Харківського періоду» (1804–1816) Шад не лише викладав тут в університеті різні філософські дисципліни, але й заснував

свою «Харківську філософську школу Й. Б. Шада», представники якої виказували широкі впливи не лише на філософію, але й на різні сфери культурного та політичного життя у Харкові та інших містах України [4; 5].

Щодо наступного періоду життєтворчості Ф. К. Форберга слід сказати, що в 1801 р. він переїздить із Заальфельда до сусіднього Кобургу, який також був центром невеликого князівства та князівською резиденцією. Тут він працює до 1807 р. у секретаріаті місцевого міністерства, котре займалося реформами навчальних закладів. Завдяки його зусиллям у 1803 р. у Кобурзькій гімназії «Казиміріанум» навіть був втілений його проект розмежування уроків з моралі та уроків з релігії. Та незабаром на Форберга чекав новий професійний виклик, який він із задоволенням прийняв. У цьому сенсі можна навести одну цитату із згаданої вище праці «Про обов'язки вчених. Моральна промова» (1801). Зокрема Форберг тут ставить риторичне питання та сам на нього відповідає: «Що ж таке вчений? Вчений є або повинен бути людиною, в голові якої зберігається все знання епохи, вся сума культури її нації, чи то в цілому, чи то лише в певній галузі, немов би у живому архіві» [10, 6].

Вже тут, таким чином, спостерігаємо вживання бібліотечної термінології у морально-філософській промові Форберга, який немов би готується до своєї нової діяльності на посаді директора бібліотеки. І справді, у 1807 р. його призначають директором придворної бібліотеки у Кобурзі, й на цій посаді він пропрацює досить довгий час – до 1827 р. В цей період він каталогізував манускрипти та різні раритетні видання у місцевій бібліотеці, а з 1820 р. також завідував придворним зібранням монет та естампів у Кобурзі. Крім цього Форберг підтримував бібліотечні та наукові контакти з колегами інших бібліотек та зібрань. Наприклад, відомий сучасний німецький дослідник історії, зокрема й історії німецьких бібліотек та видавництв, Карл Клаус Вальтер оприлюднив в 1990-х рр. із архівів листи Форберга до різних філософів, богословів, бібліотекарів і навіть міністрів, які викликають інтерес у дослідників у сенсі формування його філософської позиції, але також щодо особливостей роботи директора бібліотеки на початку 19-го ст. [20].

Фрідріх Карл Форберг в цей час поряд з рутинною бібліотечною роботою у Кобурзі суміщав і наукові дослідження. Так, він оприлюднив деякі раритетні рукописи із зібрань Кобурзької бібліотеки, серед яких був один рукопис представника італійського Відродження Антоніо Беккаделлі (Antonio Beccadelli, 1394–1471), якого за його походження із міста Палермо називали ще Палермцем, або латиною «Панормітом». Мова йде про латинське видання під назвою «Antonii Panormitae Hermaphroditus», тобто «Гермафродит Антонія Панорміта», яку надрукував та супроводив своїми коментарями Форберг у Кобурзі в 1824 р.

Тут він поєднав роздуми згаданого італійського автора про еротику з традицією представників французької еротичної літератури епохи Просвітництва.

Ця публікація вважається зразком еротичної та медичної літератури епохи Ренесансу, пізніше її разом з латинським текстом Форберга під назвою «Про фігури Венери» перекладали німецькою, італійською, англійською, іспанською, французькою мовами, причому часто видавали з досить вільними, навіть фривольними ілюстраціями. Зокрема останнє латино-французьке видання називається «Про фігури Венери. Посібник з класичної еротології» (2025) [11]. Завдяки цій оригінальній публікації та тексту Форберга його прізвище часто можна зустріти у працях з сексології. До речі, в німецькій традиції латинський текст Форберга інколи перекладають як «Über die Liebesstellungen», тобто «Про любовні позиції», оскільки там він дійсно написав свої детальні коментарі щодо любовних поз, про які розповідав італійський автор у своїй праці [12]. Як приклад згадування Форберга у сучасних публікаціях можна назвати статтю «Кобурзький вчений Фрідріх Карл Форберг (1770–1848) та дослідження античної сексуальної історії» (2010/2011) Гюнтера Тюрі [19].

Після 20-річної плідної праці в Кобурзькій придворній бібліотеці Фрідріх Карл Форберг ще раз вирішив змінити своє місце роботи. В 1827 р. він переїхав до іншого сусіднього міста Гільдбурггаузен, яке також було резиденцією місцевого князя. Тут він вже працював на посаді радника у місцевому уряді, однак через два роки, у 1829 р., пішов у відставку. Важливою літературною подією цього періоду творчості була його книга «Життєвий шлях зниклого без вісти» (1840), яка вийшла анонімно. Тут Форберг ще раз звернувся до важливих подій свого життя, зокрема й до «спору про атеїзм», про які вже міг не боятися писати більш відкрито. Помер цей німецький філософ та бібліотекар у віці 77 років у перший день нового року, тобто 1 січня 1848 р.

Роль Ф. К. Форберга як директора бібліотеки та бібліотекаря цінують його нащадки в Німеччині, в Баварії, а особливо у Кобурзі. Зокрема, в короткому історичному огляді розвитку «Земельної бібліотеки у Кобурзі» (нім. Landesbibliothek Coburg) під час епохи Просвітництва у 18-му та на початку 19-го століття на Веб-сторінці бібліотеки зазначається: «Спочатку вона називалася придворною бібліотекою, а вже на початку 19-го століття фінансувалася з державних коштів, які герцог нерегулярно доплачував зі своєї приватної скарбниці. Ця високоповажна герцогська придворна та державна бібліотека, очолювана філософом Фрідріхом Карлом Форбергом (1770–1848), була доступна для обмеженої кількості відвідувачів. Найвідомішим користувачем був поет і сходознавець Фрідріх Рюкерт (1788–1866), який обрав Кобург своїм місцем проживання саме через цю бібліотеку. Його реєстрація від 8 серпня 1820 року збереглася» [17].

Нарешті слід згадати, що також нинішня директорка Земельної бібліотеки у Кобурзі, докторка наук Сільвія Пфістер щодо діяльності свого давнього попередника Ф. К. Форберга констатує наступне: «До сьогодні його ім'я є синонімом рукописного каталогу колишньої герцогської придворної та державної бібліотеки в Кобурзі. Саме з неї бере свій початок Земельна бібліотека Кобурга» [18, 50]. Як зазначає ця поважна авторка далі, бібліотечні фахівці та відвідувачі бібліотеки у Кобурзі до сих пір так і називають той рукописний каталог за прізвищем видатного філософа та бібліотекаря, тобто просто «Форберг» [18, 50].

В контексті *основних висновків* можна сказати наступне. По-перше, Ф. К. Форберг під час своєї викладацької діяльності в Єні мав впливи на своїх студентів та тогочасні дискусії в межах німецької класичної філософії, а також німецького романтизму [6]. По-друге, важливими були його релігійно-філософські та інші публікації, які не лише призвели до «спору про атеїзм», але також вплинули на ліберальну думку щодо майбутнього остаточного розмежування науки та релігії, церкви та держави. По-третє, Ф. К. Форберг під час своєї 20-річної діяльності на посаді директора придворної бібліотеки в Кобурзі зробив певний внесок в розвиток цієї бібліотеки зокрема, але й бібліотечної справи взагалі.

Література

1. Абашнік В. Готфрід Вільгельм Ляйбніц (1646–1716): між філософією, юриспруденцією та бібліотекою. Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: матеріали IV науково-практичної конференції (Харків, 26–27 жовтня 2021 р.) / Харківський національний медичний університет; [редкол.: І. В. Киричок, Н. Д. Гаєва]. Харків: ХНМУ, 2021. С. 5–10.
2. Абашнік В. Лессінг (1729–1781): бібліотекар, просвітник, філософ. Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: матеріали VI науково-практичної конференції (Харків, 25–26 жовтня 2023 р.) / Харківський національний медичний університет; [редкол.: І. В. Киричок, Н. Д. Гаєва]. Харків: ХНМУ, 2023. С. 1–7.
3. Абашнік В. О. Фіхте Йоганн Готтліб. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 2: Філософія права / Ред. С. І. Максимов. Харків: Право, 2017. С. 1009–1013.
4. Абашнік В. О. Шад Іван Єгорович. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 2: Філософія права / Ред. С. І. Максимов. Харків: Право, 2017. С. 1060–1064.
5. Абашнік В. О. Шад versus Кант: від Єнської до Харківської філософської системи. Німецька класична філософія та університетська

філософія. До 300-річчя з дня народження Імануеля Канта та 190-річчя з дня смерті Йоганна Баптиста Шад. Матеріали міжнародної наукової конференції, 28 червня 2024 р., м. Харків, Україна. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 13–27.

6. Abaschnik V. A. Die ersten Fichteaner über die Schwierigkeiten des Verständnisses der Wissenschaftslehre. Fichte-Studien. Amsterdam; New York: Rodopi, 2006. Bd. 30. S. 105–113.

7. Abaschnik V. A. Kant und der Deutsche Idealismus in der Ukraine im ersten Drittel des 19. Jahrhunderts. Schwerpunkt: Johann Baptist Schad (1758–1834). Jena, 2002. 504 S.

8. Forberg F. C. Apologie seines angeblichen Atheismus. Gotha: Justus Perthes, 1799. V, 181 S.

9. Forberg F. C. Ueber die Gründe und Gesetze freyer Handlungen. Jena: im Akademischen Lese-Institute, Leipzig: bey Joh. Ambros. Barth, 1795. 84 S.

10. Forberg F. C. Von den Pflichten der Gelehrten. Eine moralische Rede gehalten auf dem Lyceum zu Saalfeld den 28sten März 1801. Gotha: Justus Perthes, 1801. 28 S.

11. Forberg F. K. De figuris veneris. Manuel d'érotologie classique: édition critique inédite d'Etienne Famerie, traduction revue d'Alcide Bonneau. Paris: Les Belles Lettres, 2025. LXXII, 288 p.

12. Forberg F. K. Klassische Liebesspiele: Wollust in den Villen Roms. Aus d. Latein. übers. u. hrsg. von J. Fürstauer. Konstanz: Exakt-Verl., 1969. 358 S.

13. Forberg Friedrich Karl. Philosophische Schriften. Band 1. Schriften, Dokumente, Briefe. Hg. v. Guido Naschert. Leiden: Brill, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2021. 778 S.

14. Forberg Friedrich Karl. Philosophische Schriften. Band 2. Einleitung, Kommentar, Register. Hg. v. Guido Naschert. Leiden: Brill, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2021. XXXVI, 343 S.

15. Frank M. Friedrich Karl Forberg – Porträt eines vergessenen Kommilitonen des Novalis. Athenäum. Jahrbuch für Romantik 6 (1996). S. 9–46.

16. Košenina A. Ernst Platners Anthropologie und Philosophie. Der ‚philosophische Arzt‘ und seine Wirkung auf Johann Karl Wezel und Jean Paul. Würzburg: Königshausen & Neumann, 1989. 170 S.

17. Landesbibliothek Coburg. URL: <https://www.landesbibliothek-coburg.de/landesbibliothek-coburg/geschichte/>

18. Pfister S. Ausgraben und neu im Gespräch. Der Philosoph, Philologe und Bibliothekar Friedrich Carl Forberg (1770–1848). Bibliotheksforum Bayern 16, 2022. S. 50–51.

19. Thüry G. Der Coburger Gelehrte Friedrich Karl Forberg (1770–1848) und die Erforschung der antiken Sexualgeschichte. Jahrbuch der Coburger Landesstiftung 55. 2010–2011. S. 71–86.

20. Walther, Karl Klaus. Briefe Friedrich Karl Forbergs an Kretschmann und Paulus. Jahrbuch der Coburger Landesstiftung 38, 1993. S. 269–277.

FRIEDRICH KARL FORBERG (1770–1848): PHILOSOPHER AND LIBRARIAN

Volodymyr Abashnik

Department of Philosophy and Social Sciences
Kharkiv National Medical University

***Annotation.** The article examines the activities of the German philosopher and librarian F. K. Forberg. First, the main stages of his creative and professional career are described, in particular, his studies at the universities of Leipzig and Jena, teaching philosophy at the University of Jena, rectorship at the Saalfeld Lyceum, and reformist activities in Coburg. Then, his main philosophical, religious, and other publications are analyzed, including during the “dispute about atheism.” Finally, the features of Forberg’s work as director of the Hofbibliothek Coburg or Coburg Court Library (1807–1827) are indicated.*

***Keywords:** F. K. Forberg, German Classical Philosophy, Atheism dispute (1798–1799), University of Jena, Landesbibliothek Coburg.*

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

Олена Бєлодєд

Оксана Могильна

Наукова бібліотека

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

(Миколаїв)

***Анотація.** Розглянуто роль заходів з підвищення професійної компетентності бібліотечних фахівців, необхідних для успішного впровадження інновацій у медіапростір сучасних бібліотек та вдосконалення якості обслуговування користувачів. Обґрунтовано роль цифрової компетентності як чинника діяльності бібліотек в умовах цифрової*